

Style orientacji tożsamościowej w teorii i w badaniach – wprowadzenie

DOROTA CZYŻOWSKA

Instytut Psychologii
Uniwersytet Jagielloński
Kraków

ANNA OLESZKOWICZ

Instytut Psychologii (WNHiP)
Uniwersytet Wrocławski
Wrocław

Jednym z kluczowych etapów rozwoju człowieka jest okres dorastania. Współczesna literatura przedmiotu jednomyślnie wskazuje, że zasadniczym zadaniem rozwojowym przypadającym na ten okres jest wypracowywanie koncepcji siebie, która to koncepcja jest opisywana w kategoriach formującej się tożsamości. Treściowa zawartość tożsamości obejmuje indywidualne wartości, przekonania, motywy, zainteresowania i inne kategorie opisu siebie, odnoszące się do różnych obszarów funkcjonowania jednostki, czyli sfery rodzinnej, zawodowej, ideologicznej, społecznej czy psychoseksualnej. Ponieważ proces formowania się tożsamości jest rozciągnięty w czasie i podlega różnym złożonym uwarunkowaniom, pojawiły się koncepcje opisujące jej rozwój przez odwołanie się do kolejnych faz czy etapów. Do najbardziej znanych należą poglądy Jamesa Marcii, Wima H. Meeusa, Alana S. Watermana czy Dana P. McAdamsa, którzy w swoich pracach nad rozwojem w okresie adolescencji posługują się kategorią statusów tożsamości. Opisywane w literaturze statusy tożsamości dyfuzyjnej, lustrzanej, moratoryjnej czy dojrzałej (osiągniętej) oznaczają nie tylko różne formy, ale także etapy koncepcji siebie, które można analizować, ukazując ich wzajemne relacje w procesie rozwoju. Podstawą do wyodrębnienia tych statusów są dwa procesy: eksploracja i zaangażowanie, wprowadzone i szczegółowo omówione w pracach Jamesa Marcii.

W latach dziewięćdziesiątych powstała nowa koncepcja rozwoju tożsamości autorstwa Michaela D. Berzonsky'ego, ujmująca tożsamość jednostki i jej różne formy w kategoriach stylów tożsamości. W koncepcji tej autor odwołuje się do modelu społeczno-poznawczego przetwarzania informacji i tym samym wprowadza definicję tożsamości jako procesu przetwarzania informacji odnoszących się do „ja”. Style tożsamości pozostają w logicznej (teoretycznej i empirycznej) relacji ze statusami, a tym samym można je uznać za próbę opisu tożsamości z „innej strony”, co wzbogaca wiedzę na temat tego ważnego pojęcia i poszerza możliwości badania zasadniczych zmian zachodzących w koncepcji siebie w okresie dorastania.

Niniejszy numer „Psychologii Rozwojowej” w całości został poświęcony problematyce podstawowych kategorii opisujących tożsamość. Szczególne miejsce zajmują w nim prace uwzględniające koncepcję Michaela D. Berzonsky'ego. Kluczem do pełniejszego zrozumienia badań empirycznych przedstawionych w poszczególnych artykułach jest tekst **Michaela D. Berzonsky'ego**, autora stosowanego w prezentowanych w tym numerze badaniach Inwen-

tarza Stylów Tożsamości (ISI3), opisującego znaczenie procesów poznawczych dla procesu kształtowania się tożsamości. Dokonując przeglądu badań, autor podkreśla znaczenie racjonalnych i automatycznych procesów poznawczych dla formowania się tożsamości, wskazując równocześnie, że styl kształtowania się tożsamości często stanowi czynnik pośredniczący między procesami poznawczymi i formowaniem się tożsamości.

Kolejne dwa artykuły odnoszą się do problematyki pomiaru stylów tożsamości. **Alicja Senejko** przedstawia dane psychometryczne uzyskane z dwóch kolejnych adaptacji, trzeciej i czwartej wersji, kwestionariusza ISI (Inwentarza Stylów Tożsamości). Warto zaznaczyć, że wersja czwarta jest już stosowana w wielu krajach, co umożliwia podjęcie badań nad rozwojem tożsamości we współpracy z ośrodkami zagranicznymi. Opracowanie psychometryczne zostało poprzedzone obszernym wstępem zawierającym porównanie różnych kategorii tożsamości stosowanych do analizy i opisu zmian zachodzących w adolescencji.

W artykule **Jana Ciecucha** przedstawiono analizy dotyczące struktury czynnikowej stylów tożsamości w konceptualizacji Michaela D. Berzonsky'ego, zoperacjonalizowanych w kwestionariuszu ISI3. Autor z jednej strony przedstawia wyniki analiz, które przeprowadził zgodnie ze stosowanym dotychczas modelem prezentowanym w literaturze anglojęzycznej, które potwierdziły trójczynnиковą strukturę stylów tożsamości. Z drugiej – podważa zasadność stosowanych dotychczas analiz, wskazując na potrzebę weryfikacji założenia o jednowymiarowości badanych konstruktów oraz proponuje odmienny sposób analizy uzyskanych danych. Zdaniem autora zebrany materiał empiryczny i poczynione analizy dają podstawy do przypuszczeń, że na styl dyfuzyjno-unikowy (mierzony za pomocą polskiej wersji ISI3) składają się dwa niezależne wymiary: styl unikowy oraz styl dyfuzyjno-beztrroski.

Następne dwa artykuły są doniesieniami z badań, w których poszukiwano związków między stylami tożsamości a innymi zjawiskami charakterystycznymi dla okresu dorastania. **Anna Oleszkowicz** i **Anna Misztela** przeprowadziły badania, z których wynika, iż style tożsamości w istotny sposób korelują ze strategiami konstruowania własnej przyszłości. Analiza wyników ujawniła dodatni związek między strategią realistyczną a stylem informacyjnym i zaangażowaniem oraz ujemny ze stylem dyfuzyjno-unikowym; dodatnią zależność między strategiami autorytetu i przymusu a stylem normatywnym, a także dodatnią zależność między strategią *carpe diem* a stylem dyfuzyjno-unikowym. Omawiane badania nie dostarczyły natomiast jednoznacznych informacji na temat związków między stylami tożsamości a uwzględnionym w modelu klimatem emocjonalnym panującym w rodzinie adolescenta. Dlatego też cennym uzupełnieniem badań w tym zakresie jest artykuł **Ewy Gurby**, który zawiera wyniki odnoszące się do relacji między stylami tożsamości a jakością kontaktów adolescenta z rodzicami. Z badań tych wynika, że bliskie relacje z rodzicami i mała liczba nieporozumień współwystępują z normatywnym i informacyjnym stylem tożsamości gimnazjalistów, natomiast częste i nasilone nieporozumienia młodzieży z rodzicami towarzyszą dyfuzyjno-unikającemu stylowi tożsamości u licealistów. W zależności od fazy okresu dorastania zmienia się zarówno udział rodziców w budowaniu tożsamości (w rozwoju poszczególnych stylów tożsamości) nastolatków, jak i znaczenie kształtowanego stylu tożsamości dla jakości relacji w rodzinie.

Ostatni artykuł, autorstwa **Kamila Jezierskiego**, dotyczy porównania dwóch innych ujęć tożsamości: tożsamości narracyjnej Dana P. McAdamsa i psychospołecznej Erika H. Eriksona. Zaprezentowano eksploracyjne badania nad związkiem między wyłanianiem się tożsamości w obu ujęciach. Na podstawie uzyskanych wyników można wysunąć wniosek, że w rozwoju jednostki w pierwszej kolejności kształtuje się powierzchowna i konwencjonalna organizacja autonarracji (określenie siebie poprzez atrybuty), a dopiero później struktura ta zaczyna się opierać na pogłębionej refleksji nad własnym życiem, która daje podstawę do opisu siebie bardziej w kategoriach postrzeganych związków występujących między poszczególnymi epizodami życia. Artykuł na-

wiązuje do badań jakościowych i tym samym stanowi cenne uzupełnienie ilościowego podejścia w badaniu rozwoju tożsamości, szeroko prezentowanego w artykułach wcześniejszych.

Numer kończą: sprawozdanie ze zorganizowanych 22–23 kwietnia 2010 roku III Konfrontacji Psychologicznych „Psychologia w kryzysie?”, które przygotował **Michał A. Golombek**, oraz recenzja książki Roberta D. Hilla, *Pozytywne starzenie się* (2010), napisana przez **Tomasza Frąckowiaka**. Przekazując Czytelnikom kolejny numer „Psychologii Rozwojowej”, mamy nadzieję, że przygotowane teksty przyczynią się do pełniejszego zrozumienia problematyki okresu dorastania, a zwłaszcza kwestii dotyczących kształtowania się tożsamości, i będą stanowić inspiracje do dalszych ciekawych badań w tym zakresie.

